

HÖ
LGY
SZO
NÁ
TA

*Bán
Zoltán
András*

Bán Zoltán András: Hölgyiszónáta

Bán Zoltán András
Hölgyszonáta
és más történetek
(Részlet)

A mű kiadását a Nemzeti kulturáli Alap
és a Magyar Könyv Alapítvány támogatta

(Részlet)

Scolar Kiadó

© Bán Zoltán András, 2008
© Scolar Kiadó, 2008

Scolar Kiadó, 2008
1016 Budapest
Naphegy tér 8.
Tel./fax: 466-7648
scolar@scolar.hu
www.scolar.hu

Szerkesztette
Keresztesi József

Felelős kiadó
Érsek Nándor

Felelős szerkesztő
Illés Andrea

Könyvterv, tördelés
Máthé Hanga

ISBN 978-963-244-202-0

Apám volt

Hommage à Kertész Imre

Apám zsidó volt. Mindamellet egész élete, gondolkodása és tevékenysége arra irányult, hogy ne zsidóként éljen és fejezze ki önmagát. Zsidó volt, amikor felkelt, zsidóként itta a reggeli kávéját, zsidóként nyúlt az újságjához, zsidó borotvakrémmel kente arcát, zsidótörülközővel szárította zsidó testét. Zsidó inget öltött zsidócipővel, zsidó talppal tapodott a zsidó előszobaszőnyegen. Az utcán zsidó levegő ömlött le torkán, zsidó fák között haladtak léptei; zsidó mód volt szerelmes, zsidóként utált és rajongott, zsidóként élte és halta az életét. Zsidóként tagadta zsidóságát, zsidóként mondott nemet zsidó igenjére, holott minden igyekezete arra irányult, hogy nemzsidóként ébredjen, nemzsidóként igya reggeli kávéját, nemzsidóként élje és halja nemzsidó életét. Minden hiábavalónak bizonyult, nemzsidó nemje zsidó igenné változott. Ez a nemzsidó zsidótörekvés lassanként olyannyira felőrölte, hogy végül három levél magyar altató és némi magyar konyakhamisítvány segítségével átsegítette magát a zsidó túlvilágra, amelynek létezésében, gondolom, a legkevésbé sem hitt.

De addig folytonos átalakulásban teltek napjai; új meg új kísérleteket tett zsidó bőre levedlésére. Sikertelenül. Noha folyvást azt hangoztatta, hogy az ember maga dönthet zsidóságáról, egész élete maga volt a zsidó döntésképtelenség, gondolom most én. És e képtelen döntésképtelenségében minden esetben zsidó módon döntött. Zsidóként élte életét, holott pusztán emberként kívánta élni. Kedves Nietzschejével szólva, úgy gondolta, hogy minden a világon emberi, túlságosan is emberi, és mégis: ahogy élt és gondolkodott, az zsidó volt, túlságosan is zsidó. Úgy vélte, gondolom most én, a fia egy sarokasztalnál ülve, hogy zsidó létének tagadásával eljuthat az emberi lét igen-

léséhez, ám e létre csupán zsidó módon volt képes igent mondani, így aztán folyvást csak a zsidó lét igenléséhez jutott. Úgy vélte, a pusztán zsidó lét lehetetlenné teszi, hogy az ember emberi életet élhessen; aki zsidó módon él, voltaképpen behatárolt, rákényszerített módon él, léte nem emberi, hanem belekényszerített lét, vagyis zsidó lét. Am zsidósága elleni minden lázongása végső soron zátonyra, mégpedig zsidózátonyra futott, és e kudarcot csak mintegy jóváhagyta a nagyon is emberire tervezett, ám végül mégis zsidó módon elkövetett öngyilkosság. Önkéntes halálával emberként próbált zsidóemberségéből kiszabadulni, ám sikeres öngyilkossága egyben emberségének kudarca volt - másfelől pedig a zsidó lét diadala, vagyis zsidóságának sikertelen legyilkolása. Gondolom mindezeket most, miközben egy sarokasztalnál ülve belekortyolok a magyar borhamisítványból készült fröccsömbe.

Alig ismertük egymást. Pedig néhányszor találkoztunk az újságíró- vagy színészklubban. Olykor váltottunk is néhány szót a premierek utáni általános nyüzsgésben. Törzssasztala trónjáról olykor némi leereszkedő nyájassággal intett át hozzám. Mindig nagy társasággal ült, én szinte mindig egyedül a törzssasztalától meglehetősen távol eső sarokasztalomnál. Én akkor már tudtam, hogy ő az apám, neki azonban valószínűleg fogalma sem volt erről. Vagy ha mégis sejtette az igazat, nem vett tudomást róla. Talán önvédelemből. Talán kényelemszeretetből. Talán gyávaságból. Talán mindhárom okán. Vagy egy ismeretlen negyedik ok miatt. Nem tudom, és őszintén szólva nem is igen érdekel. Nem vagyok fiúnak való ember. (Hogyan is lehetnék, hiszen sohasem volt apám.) Mint ahogy apám sem volt apának való ember. (Hogyan is lehetett volna, hiszen sohasem volt fia.) „Mindig is képtelen voltam elképzelni, hogy egy másik ember apja vagyok” - így nyilatkozott egyszer anyámnak, mesélte a tizennyolcadik születésnapomon anyám, amikor kissé ünnepélyes körülmények között, gyertyafényben, a családi készlettel terítve, ráadásul két üveg közepes bort is feltálalva közölte velem, hogy ki az apám

voltaképpen. Mindössze egyetlen szerelmes éjszakát töltöttek együtt, anyám legalábbis ezt állította ezen a tizennyolcadik születésnapomon lezajlott beszélgetésen. (Eszerint tehát ennek az egyetlen éjszakának vagyok a gyümölcse, gondoltam akkor, és gondolom most is, kissé hitetlenkedve. Bár ha jobban meggondolom, legyen bár végtelen számú a szeretkezés, végeredményben mindenki egyetlen éjszaka gyümölcse. Hogy ez szívderítő vagy lehangoló, vagy alkalmasint abszolút érdektelen, azt most nem gondolom végig második fröccsömet kortyolgatva.) „Nem tudom elképzelni, hogy valakinek az apja vagyok”, hangzott tehát az összes meg nem született gyermekéért szóló apai sirató, és anyám komolyan vette ezt a groteszk kaddist, így aztán amaz állítólagos egyetlen szerelmes, természetesen a színész- vagy újságíróklubból induló éjszaka után esze ágában sem volt értesíteni apámat, hogy anyává tette, magát pedig apává, az én anyámmá és az én apámmá, a jelek szerint.

Így aztán megszülettem, fölnöttem, anélkül, hogy apám tudott vagy tudomást vett volna erről. Anyám tapintatosan viselkedett, talán túlzottan tapintatosan. Persze feltehető a kérdés: ha mégis közli apámmal világra jöttem szomorú tényét, ugyan mit ért volna ezzel? Hiszen köztudott, hogy az apaság mindig bizonytalan, vagy, mint egy nagy író mondja, voltaképpen meggyőződés kérdése. Ezt azzal egészíteném ki, hogy az apaság akkor teljesen sikeres, ha mindkét félnek, apának és fiúnak, azonos a meggyőződése. És apámnak nyilván az volt a meggyőződése, hogy nincs fia.

Meglehet, furcsán hangzik, de anyám vallomása nem jelentett számomra különösebb meglepetést. (Inkább azt furcsállottam, hogy anyám miféle jelentőséget tulajdonít ennek. Még sírt is, ha jól emlékszem. Engem meg szívtelennek nevezett közönyömért. Nem tudtam megvigasztalni. És ma sem tudom, hiszen már ő is halott.) Miként az sem okozott megrökönyödést vagy fájdalmat, hogy akit mindaddig az apámnak hittem, az nem az apám, miként az sem, hogy akit mindeddig csupán klubbeli ismerősömnek hittem, az viszont feltehetően az apám. Mindez, hangsúlyozom, nem

okozott számomra semmiféle meglepetést. Fájdalmat sem. Legfeljebb kíváncsivá tett, gondolom most a színész- vagy újságíróklubban, második fröccsöm utolsó cseppjeit kortyolva.

Egyszer hallottam egy történetet, amelyben előfordul egy már felnőtt fiú, akinek váratlanul meghal az apja. A fiú gyászolja heteken át. De alig végzi be gyászmunkáját, amikor – éppoly váratlanul, mint korábban az apja – meghal az édesanyja is. A fiú vigasztalhatatlan. Am ekkor az egyik nagynéni vagy nagybácsi – talán józanságból, talán túlzott igazságszeretetből, talán gonoszszágból vagy valami más nagyon is emberi okból – felvilágosítja, hogy egyik gyásza minden bizonnyal fölösleges vagy legalábbis félresiklott, célt tévesztett, hiszen akit apjának hitt, az nem az apja, viszont az apja ez meg ez, és ekkor néven nevez egy viszonylag híres filozófust vagy író, vagy amolyan szellemfejedelemnek titulált valakit, aki egyébként már szintén elköltözött az élők sorából. A fiú most önhibáján kívül kerül komoly zavarba. Új tudása bizonyos fokig megváltoztatja az életét. Hiszen most úgy gondolhatja, hogy eddig álnéven élt. Most kipróbálja új nevét, néha kimondja hangosan is a tükör előtt, mintegy belemondja a saját arcába. Idegenül hat, feltehetően. Később elmegy egy könyvtárba, vagy megvásárolja valódi apja műveit, és aztán hetekig tanulmányozza őket. Fényképről megismeri az arcát is, megismeri ifjan és idősebb korában. Töpreng még egy ideig, aztán egyik este – talán kissé beborozva, egy sarokasztalnál ülve – így szól félhangosan: „Ez a barom ne legyen az apám. Ha eddig jó volt, maradjon most már meg a régi.”

Eddig a történet, és bizonyára sokféleképpen magyarázható. Az egyik kommentátor azt mondja, hogy a fiú így választott magának apát, továbbá azt, hogy a történet tanúsága szerint a vérség meg ilyesmi semmi szerepet nem játszik a gyermeki érzések felébredésében. Csakis a választás a fontos. Hiszen az apaság végeredményben mindig bizonytalan. Lehetséges, hogy e magyarázat

helytálló. A magam részéről, gondolom most a színész- vagy újságíróklubban, nem sokkal apám öngyilkossága után, anyám beszámolóját hallva bizonyára elmondhattam volna (és elmondhatnám még ma is), hogy vérségi érzések semmiféle szerepet nem játszottak apáim ügyében. Én is választottam magamnak apát, amennyiben egyikőjüket sem választottam. Az első közönyösen hagyott, a második, vagyis az apám egy ideig tagadhatatlanul keltett bennem némi kíváncsiságot, ennyi az egész. Talán valóban szívtelen vagyok. Kétségtelen, gondolom most egy sarokasztalnál ülve, hogy nem vagyok túlzottan alkalmas a fiú szerepkörére. Hiszen, ha most belegondolok, akkor elmondhatom, hogy – ellentétben a történetbeli fiúval – a két kínálkozó apa közül én egyiket sem választottam. Beletörődtem, hogy álnéven élek. Más talán a bőség zavarában szenvedett volna, ám engem nem kapott el semmiféle zavar, amikor zavartalanul úgy döntöttem, hogy nem választok senkit. Nem választottam, és ezzel elnyertem a szabadságot. Az apasága helyett az apátlanság szabadságát választottam. Hiszen az apaság végeredményben mindig bizonytalan. Persze létezik olyan vélekedés is, hogy akinek nincs apja, az meg sem született voltaképpen. Neve sincs ily módon. Eszerint tehát aki nem választ apát, az lemond a nevről, de az életéről is egyben. Lehetséges. Lehetséges, hogy az élethez csakis a szülőkön át vezet az út. Aki nem választ szülőt, az kilép a nevek világából, megtagadja az összefüggések rendszerét, amelynek első láncszemeit bizonyára a szülők alkotják. Aki ekként él, az álnéven, vagyis inkognitóban él, nem is él tehát voltaképpen. Ha most, második üres fröccsös poharam mellett ülve komolyan belegondolok, akkor úgy képzelem, hogy ez nagyon is lehetséges. De ez a vélekedés valószínűleg megfordítva is igaz lehet, vagyis elképzelhető, hogy aki nem választ fiút, az is lemond az életéről voltaképpen. Ha én, lemondva apáimról, lemondtam a nevemről és az életről, gondolom most egy sarokasztalnál ülve, akkor apám, tudomást sem véve létezésemről, ugyancsak lemondott róluk. Noha anyává tette anyámat, ezzel

egyidejűleg még nem tette önmagát apává, miként engem sem fiúvá. Kilépett a nevek és az összefüggések rendszeréből, megtagadta láncszem szerepét a láncban. Ekként lett szabad. Mindez nagyon is lehetséges.

Akit korábban apámnak hittem, anyám törvényes férje, akinek a nevét viselem ma is, tízéves koromban meghalt. Róla tehát nemigen tudok beszámolni. Anyám feltehetően nem sokra becsülhette - hogy szerette-e vajon, azt végképp nem tudom eldönteni. Statiszta volt az Operaházban, igaz, a statiszták csoportvezetője, de végeredményben mégiscsak statiszta. Egy vezető statiszta. Érdektelen öltözők. Érdektelen arc. Nem is bánom, sőt örülök neki, hogy mondhatni csak statisztált úgynevezett nevelésben. Mint mondtam, nem vagyok alkalmas eljátszani a fiú szerepét. Ehhez valahogy konokul ragaszkodom. Apa nélkül nőttem fel, apa nélkül tanultam meg járni és fogat mosni, apa nélkül jöttem rá, mit kell kezdenem a két combom közt lengedező húsdarabbal. Nem volt hát apám, és anyám kissé spicces állapotban előadott monológja után sem lett, hiszen az este vége felé a fiókok titkos mélyéből előbányászott fényképen mutatkozó, fiatal, de már akkor is kissé téztás arcú, szomorú szemű férfit ugyan hogyan is tekinthettem volna az apámnak. Pusztá biológiai véletlen volt ez a zsiros hajú, ellenszenves fülű ember. Egy eltévedt sejtcsomó. Miként én magam.

Mindamellett később egyre gyakrabban volt alkalmam látni ezt az arcot nemcsak a színész- vagy újságíróklubban, hanem az újságokban és a televízióban is. Hosszú és fölöttébb sikeres vígjátékírói, továbbá bohózszerzői pályafutása után megjelentetett ugyanis egy Auschwitz-emlékiratot vagy holokauszt-memoárt, ahogy tetszik, és - ki tudja, miért - a sajtó meglehetősen felkapta ezt az egyrészt valamiféle regénykezdeményből, másrészt valamiféle személyes életdokumentumból összerakott próza-öszvért. Bevallom, soha nem tudtam megfejteti - igaz, csak felületesen és alig leküzdhető ellenérzéssel olvastam e művet, amely apám nevét, és ekként valamilyen titkos módon még-

iscsak az én nevemet is viselte borítóján –, mi okozhatta e kötetke rendkívüli, korántsem pusztán hazai sikerét, ha csak az nem, hogy kínosan rossz nyelvét, összes elbeszélői ügyetlenségét szándékolt sutaságnak, vagyis mélyen átgondolt művészi stilizációnak tekintette az itteni és különösen a külhoni kritika. Ez a tudatos, mondhatni végig gondolt esetlenség, így a lelkes itthoni és a még lelkesültebb külföldi beszámolók, éppen esetlensége és otrombasága révén gátolta meg radikálisan az olvasót, hogy újból átélje a táborlakók sorsa által kiváltott és az idők során tagadhatatlanul kissé cukrossá giccsesedett katarzist. Apám, gondolom e pillanatban, nagyrészt a könyv megjelenését követő recenziók, valamint a hazai és mindenekelőtt német lapokban közzétett számtalan interjú alapján, Auschwitzot nem pusztán zsidó és nem zsidó elemekből összetákolt tábornak és képződménynek tekintette; ő, gondolom most, nem sokkal öngyilkossága után, egzisztenciális tábornak, véglerakatnak élte és írta meg Auschwitzot, mintegy az emberi történelem, az összemberi történelem, nem pedig a zsidó és nem zsidó történelem esszenciális végcéljaként, ahová, noha hullahegyeken át, mégis ésszerű galoppban lovagol be az önmagát és végső küldetését felismerő Világsszellem. Mivel apám szemében az egész történelem menete abszurd menetnek látszott, ebben a tökéletesen abszurd menetben az Auschwitzba tartó út nemhogy véletlen, hanem egyenesen szükségszerű befutó volt. Auschwitz ekként az Ész képe és tette volt apám gondolkodásában. Nem Auschwitz léte vált ekként abszurdá, hanem éppenséggel esetleges nemléte lett volna abszurd. Apám szerint tehát, gondolom most én egy sarokasztalnál, harmadik fröccsömet megrendelve, nem az a kérdés, hogyan volt lehetséges Auschwitz, sokkal inkább az, hogyan is ne lett volna lehetséges.

Mindennek fényében a kötetke sikere a lehető legrosszabbal érintette apámat. Hiszen ez a hozsannahullám apám szemében mintegy operetté fokozta le Auschwitz az ő számára egzisztenciális, ekként tehát összemberi drámáját; és most ez a köztapsot hozó siker által leala-

csonyított összemberi ily módon csakis „operett-sikert”, vagyis összemberi sikert eredményezhetett. Ám Auschwitz, ez az apám által, gondolom, összemberinek tartott dráma mégiscsak mindenekelőtt zsidók által előadott dráma volt, akik ebben az összemberiben túlságosan is emberi mivoltuk mellett mindenekelőtt mégis túlságosan zsidó mivoltukban vettek részt. Apám valamiféle magasabb rendű elv, az összemberi elem nevében mintegy el akarta orozni a zsidóktól a „zsidó-Auschwitzot”. Ám a zsidók semmiképpen sem törődhetek bele ebbe a sorsrablásba. Ők nyilván úgy érezték, apám a szenvedést kívánja elsikkasztani tőlük, és ez bizonyos fokig értelmetlenné változtatná életüket. Hiszen az ő szemükben a zsidó sorsuktól való megfosztás egyben emberi sorsuktól való megfosztásukat jelentette – gondolom én egy pohár bor mellett üldögélve. Ezért apám összemberi vállalkozása csakis kudarcra ítélt vállalkozás lehetett. Így aztán a kötet partikuláris, vagyis zsidó befogadását, korlátozott érvényű, vagyis zsidó sikerét aligha lehetett megakadályozni. Apám összemberi sikerről álmodozott, ám egy korántsem szép reggel hatalmas zsidó sikerre ébredt.

Egyszóval apám e kötetrel sikeres lett, és ezt nyilván élete legnagyobb kudarcaként értékelte és érzékelte. Hiszen ő, gondolom most én nem sokkal úgynevezett sikeres öngyilkossága után, nem sikeres zsidó-könyvet akart letenni az asztalra, egyáltalán nem zsidó módon akart írni a zsidó-Auschwitzról; nem, ő, gondolom most én a vele folytatott megszámlálhatatlan tévébeszélgetés és rádiótanácskozás alapján, úgy gondolta, hogy csakis zsidó módon lehet sikeres könyvet írni a zsidó-Auschwitzról, ő pedig minden erejével azon volt, hogy nemzsidó-Auschwitznak, azaz összemberinek ábrázolja Auschwitzot, vagyis végső soron sikertelen könyvet írjon. Úgy gondolta – nem is képzelhetem most másként az újságíró- vagy színészklub egyik sarokasztalánál borozgatva, harmadik fröccsöm derekán járva –, hogy a magasabb értelemben vett művészi siker érdekében csakis fiaskóra ítélt könyvet szabad írnia.

És, mi tagadás, e kudarcot eleinte, úgy tűnt, sikerült elérnie. Hangsúlyozom, eleinte. Ugyanis, mint számtalan interjúja és tévébeszélgetése, valamint rádiós beszélgetése valamelyikéből kiderült, könyvecskéjét az első kiadó visszautasította, és ezt követte egy második, később egy harmadik is. Ekkor apám győzelemittasan meritkezhetett meg a kudarc mámorában. Mámor, igen; és feltehetően ezek voltak élete legmámorosabb napjai. Új kalapot vásárolt. Szeme harcias fényel ragyogott. Léptei határozott sértettséggel csattantak a kövezeten. Legalábbis így képzelem el. Körbejárta a várost. Keze ellentmondást nem tűrően nyúlt a kínálkozó kilincsek felé. Járt a kávéházakat. Új kalapját megmerítette a fényben. Az elutasító levelek mindegyike ott lapult ugrásra készen levéltárcájában. Ám e győzelem pirruszi volt. Hiszen ha az ember ír egy könyvet, végeredményben mégiscsak azért írja, hogy némi figyelmet keltsen; egy kiadatlan és ekként voltaképpen nem létező könyv mégiscsak kudarc, legyen szerzőjének bármennyire is hön áhított vágya a kudarcban megnyilatkozó siker. Tehát apám, gondolom most én nem sokkal temetése után, noha magasabb szempontból örült a kudarcnak, végeredményben mégis könyve kiadásáról, vagyis a sikerről ábrándozott. A külső és a belső összeütközésének volt mintapéldája ez. Mert a siker és a kudarc bizonyosan a külső világ része, míg a kudarcban megnyilatkozó siker már amolyan belső történés, amely – éppen mivel eminensen belső – nem látszik kívülről. Hiába a peckes léptek, hiába a vadonatúj kalap. Hogyan válhatik külsővé a belső úgy, hogy eközben megmaradjon belsőnek, és semmiképpen se váljon külsődlegessé? – talán ez lehetett apám akkori, ellentmondásokkal terhes gondolkodásának legfőbb kérdése. Hisz az új kalap nyilvánvalóan külsődleges volt. Másként: hogyan tegyünk láthatatlanná egy roppantul új kalapot? Megint másként megfogalmazva: hogyan látszódhatik a láthatatlan? Apám el akarta kerülni a sikertelen könyvet író író szégyenteljes

szerepét, ám egyszerre csak, teljesen váratlanul, a sikeres könyvet író író általa ugyancsak szégyenteljesnek vélt szerepében találta magát.

Egyszóval azt gondolom, hogy apám paradoxonokban gazdag gondolkodásának egyik legszembeötlőbb példája volt könyvecskéje kiadásának, illetve nem-kiadásának átélése. Mert a kiadói visszautasítást magasabb értelemben vett sikerként könyvelte el, mi több, annak igazolásaként, hogy műve telibe talált, vagyis botrányosra sikerült, ergo kiadhatatlan; másrészt, legalábbis így képzelem most én egy sarokasztalnál üldögélve a színész- vagy újságíróklubban, minden bizonnyal átélte egy visszautasított szerző megalázottságának minden kudarcos kínját, mert hiszen az elutasító leveleket unos-untalan előkapta és megmutogatta mindenkinek, végighurcolta őket a város irodalmiasabb kávéházaiban, meglengette boldog-boldogtalan orra előtt mint a kiadói és politikai stupiditás három mesés bizonyítékát, ám várakozása ellenére e kiadói levelekkel sikertelen maradt. Könyve kiadásának kudarcát az elutasító levelek sikerével akarta ellensúlyozni, ám csalódnia kellett, hiszen a kiadói elutasító levelekkel éppúgy fiaskót vallott, akár regényével, mert a város pletykára és emberszólásra berendezett kávéházaiban korántsem ünnepelték és tapsolták diadalmasnak szánt kudarcát; szándékát egyszerűen nem értették meg, hetyke, diadalittas levéllobogtatását egy elutasított (és nyilván tehetségtelen) szerző sértettsége csalhatatlan jelének vélték, és összesúgtak a háta mögött. És ezek az összesúgások természetesen előbb-utóbb eljutottak apám fülébe is, aki kénytelen volt tehát átélni a visszautasított, a kutyának sem kellő író kudarcának minden pokoli kínját. Mert noha azt gondolta, hogy műve telibe talált, ezért szükségszerű volt, hogy elutasított, az elutasító levelek még inkább telibe találtak, mert az ellenkezőjére fordították apám szándékát – a kiadói elutasító végzések sikert arattak, míg könyvecskéje megbukott. Nem lett volna más kiút, mint a siker, ám most a kudarcot kellett sikerré fordítania, és ez nem sikerülhetett,

vadonatúj kalapjában, külön tokban őrzött elutasító leveleivel apám nevetséges alakká lett a kávéház törzsközönsége előtt. Talán az egyetlen megfelelő megoldás az lett volna, ha halála után éri a siker, és ő valami csoda folytán, mintegy a túlvilágról visszatérve képes megismerni és átélni kudarcra szánt könyve sikerét, ha a koporsó fedelén véletlen megnyíló résen kikukucskálva nézi végig kudarcra szánt könyve diadalmenetét. Öngyilkosságával talán ezt akarta demonstrálni, sikere kudarcára akarta ráirányítani a figyelmet; úgynevezett sikeres öngyilkossága kudarcra helyett állt sikerként. Élete kudarcát öngyilkossága mintegy sikeressé tette – gondolom most én az újságíró- vagy színészklub egyik sarokasztalánál üldögélve. Az öngyilkosság sikerült, és ezzel sikerült elérnie, hogy sikeres könyve kudarcot valljon. Vagyis belső értelemben mégis sikeres legyen. Ám az öngyilkosság, nézzük bárhogyan is, mégis a külső világ része, és mint külsőség bizonyára a lehetséges kudarcok egyik legnagyobbika. Nem is képzelhetem másként, noha már megittam harmadik fröccsömet.

Végül is sikeresnek bizonyult könyve megjelenése után már csak ritkán láttam. Egyre ritkábban tűnt fel, hogy aztán végleg elmaradjon a klubból. Nyilvánvalónak látszik, hogy ebben a klubban apám mint sikeres vígjátékszerző érezhette klubtagnak magát, és a klub közönsége ugyancsak mint sikeres bohózszerzőt tekintette e klub törzstagjai egyikének. Vékonyka Auschwitz-kötete révén apám és e pletykaéhes bohémek fonák helyzetbe kerültek ebben az emberszólástól és vaskos tréfától, kártyabemondásuktól és sikamlós nőügyektől hangos, örökké nyüzsgő és mozgó újságíró- és színészklubban, gondolom most én nem sokkal apám öngyilkossága és temetése után. Hiszen e klub nyüzsgőnc tagjai, e muzsikus lelkek és bohém fiúk hogyan is azonosíthatták volna régi asztaltársukat, a legendás viccesélőt, a *Csacsi-pacsi* és a *Kutyatej* szerzőjét a komor filozófiával tömött Auschwitz-regényke szerzőjével? Hogyan gondolhatták volna, hogy a habkönnyű vígjátékok és bugyidarabok gunyoros képű szerzője azo-

nos lenne az önmaga által szeriális technikával megírt műnek nevezett holokauszt-memoár megsemmisítően komoly alkotójával? És, becsületükre legyen mondva, nem is próbálkoztak ilyesmivel. Hiszen ez nyilvánvalóan meghaladta volna egyébként sem irtóztató szellemi erejüket, továbbá olyan hazugságokra és álságosságokra kényszerítette volna őket, amikhez soha nem volt a legcsekélyebb kedvük sem. Hiszen e félmondén klub tagjai mindenk voltak, csak hazugok és álságosak nem. Vagy másként fogalmazva: Ők aztán csontjuk velejéig hazugok és álságosak voltak. Ők magas fokon gyakorolták a csak kevesek által elsajátított művészetet: hogyan lehet őszintén hazudni. Ahogy mondani szokták, eladták volna a lelkük üdvösségét egy jó poénért, de eközben pontosan tudták, hogy most éppen a lelkük üdvösségét teszik kockára, jóllehet az ilyesemben, gondolom én nem sokkal apám öngyilkossága és temetése után, a legkevésbé sem hittek. Az úgynevezett életet néha jól, néha rosszul elsülő bohóctréfának tekintették, olyan vígjátéknak, amelynek fináléja olykor talán egy kissé komorabbra sikerül a kívánatosnál, de hogy mindez csak játék, abból nem engedtek még a lelkük üdvössége árán sem. Apám könyve megjelentetésével hirtelen játékrontónak, később hazugnak és álságosnak bizonyult e klubtagok szemében. „Hogyan?!” - gondolták talán a klubtagok, képzelem most én, miközben elnézem őket, amint suttogva és kuncogva elnyüzsögnek és ellejtenek sarokasztalom előtt. „Ez lenne az a kis lúdtalpas zsidó, aki az asztalfőn trónolva annyi ragyogó viccet mesélt még nemrég is, mindenekelőtt éppen saját lúdtalpas, munkaszolgálatos zsidósága rovására? Micsoda?!” - gondolhatták e klubtagok, gondolom most én, miközben egy újabb fröccsöt, szám szerint a negyediket rendelem meg kényelmes sarokasztalomnál ülve. Ez lenne az a remek pofa, aki egy nyerő széria közepén hasonlíthatatlan öngúnnal tudta bemondani, hogy „kettővel kopogok”?! Ha ez igaz, gondolhatták az újságíró- vagy színészklub tagjai, akkor korábban nem volt igaz semmi sem, gondolom most

én. Vagy ellenkezőleg, ha mégis minden igaz, ami nemrég történt, többek közt itt, ebben a klubban – gondolhatták a klubtagok ebben a színész- vagy újságíróklubban –, akkor az nem igaz, ami most történik odakint az úgynevezett világban. Ha igaz a *Csacsi-pacsi* és a *Kutyatej*, akkor nem igaz az Auschwitz-könyv, gondolhatták a klubtagok, képelem most én, nem sokkal apám öngyilkossága és temetése után, miközben egy újabb cigaretta után nyúlok. Ha igaz apám kopott bőrmellénye, rosszul szabott öltönye, a kávéházjárkálásban félretaposott cipője, akkor most nem igaz háromszáz márkás Borsalino kalapja és bokáig érő medvebundája és apámat az egyik világvárosi felolvasástól a másikig röpitő, kézzel varrott angol bőrcipője. Mondom, fonák helyzetbe kerültek e klubtagok.

Ám nem kevésbé fonák helyzetbe került apám, gondolom én most, nem sokkal temetése után, a törzsasztala melletti sarokban üldögélve az újságíró- vagy színészklubban. E sarokasztalnál talán most utoljára üldögélve szinte látom magam előtt a jelenetet, amint apám – mondjuk, nem sokkal az egyik vezető német tévétársaságnak adott interjúja után – belép a büfé ajtaján. Félszegen érkezik, hisz tudatában van helyzete fonákságának. De viselkedése nemcsak félszeg, hanem felemás is egyben. Szemben a korábbival, most fölöttébb elegánsan öltözködik. Míg régebben, amikor valóban bohém és félművész volt, igencsak félkopottasan és félhivatalnokszerűen öltözködött, ellenben most meglehetősen mondén, inkább egy korosodó dandy-re valló ruházatot visel. Nyaka körül egész-művésziesen hátravetett, derékig lelógó vörös gyapjúsál, háromszáz márkás, acélkék Borsalino kalapja mélyen szemébe húzva, vastag cobolybundája majdnem a földet söpri. Azonnal a pulthoz lép, és még álltában fölhajtja a készletben található legdrágább calvadost. Helyzete kedvező, hiszen itt, a pultnál arszlánosan és dandysen állva, gondolom most én a színész- vagy újságíróklub egyik sarokasztalánál üldögélve, szinte észrevétlenül hordozhatja végig tekintetét a szokásos esti nyüzsgést mutató termen. Itt van minden-

ki, minden megvan, gondolhatja apám, miközben tekintével átfogja a termet, és világfiasan rágyújt egy vastag szivarra. Itt vannak mind a nők, gondolom, ezt gondolhatja apám, itt vannak a darázsszökevények, a démonfeketések, melltartóban és anélkül, rövid szoknyában vagy nagyestélyiben, rúzsosan és szempillásan, itt kaccantgatnak és duruzsolnak a vajascombúak és cirmoságyékúak, púderesen és parfümösen, parókásan és sörényesen, spiccesen és józanon, itt vannak mind a nők és a nőcskék, itt a delnős primadonnák és a szajhás szubrettek, itt a kóristalányok és balettpatkányok, itt a büfésnők és titkárnők, cicababásak és markotányosnő-szerűek, bakfisosak és matrónásak, itt vannak mind az édesek, a drágák - előző életem boldogítói, gondolhatja a teremmel szembefordulva apám, miközben megrendeli a következő calvadost. És itt vannak persze a férfiak is, az egykori férjek és volt szeretők, a jövőbeli férjek és leendő szeretők, itt a nagyszájú tenorok és öblögető baritonok, a hivatásos intrikusok és botcsinálta buffók, a vígjátékszerzők és bohózatírók, a blüettisták és krocki-huszárok, a kolumnisták és volentörök, a kabarettisták és az egyfelvonásosra kalibráltak, a tuttisták és nimolisták, a kölcsönkérés matadorjai és a pincérszedítés torreadorai, a zaci törzsvendégei, az ószerekek örök balekjai, a pubik és a bájgúnárok, az izompacsirták és a trotlik, a kopaszok és a zongoristasörényesek, a hajasok és a vendég-hajasok - életes, vidám, jó fiúk, életem társszerzői, gondolhatja apám, képzelem most én kényelmes sarokasztalnál, miközben pohár boromat markolva szembefordulok a pultot támasztó csodakalapos apafigurával. Itt vannak mind, gondolhatja apám, de hol vagyok én, gondolhatja ekkor némiképp tanácstalanul. Pedig itt voltam nem is oly rég, kétségtelenül. Itt voltak mind a vicceim és csókjaim ebben a teremben, gondolhatja apám, itt vannak talán még most is a levegőben, de belélegezve ezt a mostanit, e légből már nem érzem egykori édességüket. Csak keserűt érzek, meg savanyút érzek, gondolhatja apám. Nem érzek édeset. Tekintete ekkor elfordul tőlem, és oldalra siklik, de önmagát

mindhiába keresi a büfétől kissé jobbra álló, ezúttal is harsány törzszakasztalánál. Ott vannak mind a régiiek, mindenki ott ül, de az asztalfőn nem ül immár senki. Az, aki ott ülhetne, már csak egy erősen elhízott, gyér és őszülő haját hátul arszlánosan hosszúra megnövesztő, nyakát feltűnő sállal ékesítő, háromszáz márkás Borsalino kalapot viselő, vastag rókabundás alak lehetne, de semmiképpen sem ő maga – gondolom, ilyesmiket gondolhat ekkor a harmadik calvadost is felhőrpintő, fürkésző pillantásomat makacsul elkerülő apám. És ekkor, felismerve helyzete kilátástalan fonákságát, nyájas, ám ugyanakkor keserű mosoly ömlik el egyre kasszírősebb hurkákat vető arcán; a pulton elhelyezett hamutartóban kioltja vastag szivarját, miközben vadonatúj, acélkék kalapcsodáját széles ívben meglengetve, egyik térdét megroggyantva csepűrágósan meghajlik a színész- vagy újságíróklub kajánul vizslató közönsége előtt.

Már nem sok elgondolnivalóm akad. Most – röviddel öngyilkossága és temetése után, a színész- vagy újságíróklub sarokasztalánál valószínűleg utoljára fröccsözgetve – belegondolok, hogy utoljára közvetlenül öngyilkossága előtt találkoztam vele. A városba betört a nyirkos ősz. Szűk, sötét belvárosi utcában haladtunk, én az egyik, ő, külföldről hozott feleségével karonfogva, a másik oldalon. Bokájukat söprő, vastag bundát viseltek mindketten. Elnéztem a galambürüléktől csúszós utcában ezt a súlyos állati szőrmékben, tükörfényes cipőikben bizonytalanul botorkáló, sikeres öregemberpárt, és kissé hetykén, mondhatni harsányan, odaköszöntem nekik. Apám felém hunyorgott, talán meg sem ismert, talán halványan mégis emlékezett erre a színész- vagy újságíróklubban örökké a törzszakasztala melletti sarokasztalnál üldögélő, savanyú és számára teljesen jelentéktelen alakra, mindenesetre pecsétgyűrűs mutatóujjával kalapját finoman megérintve átbiccentett hozzám. Csend támadt. Senki nem ismerte a folytatást, sem én, sem apám, sem az utcában gyámoltalanul motozó szél. Nem volt sem sikeres, sem kudarcos folytatás, a történet elakadt. Ekkor az egyik mellé-

kutca sarkán álló ház legfelső emeletén váratlanul kicsapódott egy ablak szárnya. Mindkét karját magasba lendítve, akárha ugrani akarna, egy emberi alak tűnt fel a vakító fénykeretben. Ki volt az? És volt-e valaki egyáltalán? Egy idegen? Egy jóbarát? Talán egy ellenség? Vagy jó ismerős csupán? Valakinek a lánya? Vagy inkább a fia? Egyetlen apa volt? Vagy mindegyik? Megtorpantam, és a szemközti járdán hirtelen ugyancsak hátrahőkölő apámra néztem. Egy pillanatra felém fordult, valami megmozdult az évek során egyre sikeresebbre kényszeredett, ám önmaga által kudarcosnak szánt arca mélyén; ajka kinyílt, mintha mondani akart volna valamit, de új felesége vadul megrángatta a karját, így aztán apám, mint akit elvezettek, hamarosan eltűnt - valóban mindörökre? - egy barlangnyílásként gőzölgő, kissé L alakban forduló utca torkolatában.

Kotányi főhadnagy

1956. október végének egyik késő délutánján Kotányi főhadnagyot, vagy ahogy kollégái nevezték, a szép Kotit, az egyre több államvédelmi aggodalmat okozó zavargások miatt oly váratlanul vezényelték vissza a fővárosba, hogy sem táviratozni, sem hazatelefonálni nem maradt ideje, s ezért, mielőtt a budapesti szolgálatot átvette volna, röpké üdvözlő csókra felugrott még a feleségéhez, ám a szerencsés vagy sokkal inkább szerencsétlen véletlennek köszönhetően a leengedett redőnyök mélyén heverő lakásban, pontosabban a hálószobában, még pontosabban a hálószobában terpeszkedő ágyon rajtakapta az asszonyt egyik magasabb rangú felettesével, a Központban közutálatnak örvendő Komocsár alezredessel, így aztán az őrjöngő Kotányi főhadnagy másodszor is felemelte szolgálati fegyverét, hogy ezúttal a feleségére célozva húzza meg a ravaszt, miután korábban egyetlen jól irányzott lövéssel végzett az asszonya körül már régóta legyeskedő alezredessel, aki szétrobbant koponyával ott feküdt a szoba padlóján vérrel, továbbá a saját ürülékével szennyezve a gyönyörű perzsaszőnyeget, amelyet a fiatal pár két évvel ezelőtt kapott nászajándékba a főhadnagy közvetlen előljárójától, a szenvedélyes bélyegyűjtő hírében álló Binda őrnagytól. Az asszony, aki a keresztségben huszonöt évvel ezelőtt az Anna nevet kapta, viruló szépsége teljes pompájában, kibontott, csaknem a derekáig leomló, kátrányfekete hajjal, fedetlenül hullámzó kebelével, a beteljesületlen kéjtől, valamint az undortól és a félelemtől szétzilálódott arccal térdelt a féltékenységtől és a megalázottságtól szinte esztét vesztett főhadnagy lába előtt, míg napbarnított karját kegyelemért esdekelve nyújtotta férje felé, ám valószínűleg mindhiába könyörgött volna, ha ebben a pillanatban az utca túloldaláról felcsapó irtózatos dörej nem riasztja fel Kotányit eszelős révületéből.

Az ablakhoz rohantak mindketten, a főhadnagy gyors mozdulatokkal felrántotta a redőnyt, kitérte a táblákat, és ekkor mintha színházban találták volna magukat: a környező házak ablakaiban egymás arcába lélegezve tülekedtek az emberek, mindenki a nyakát nyújtogatta, hadonászott, kiáltozott, kíváncsian csavargatta a fejét, és Kotányinak úgy tetszett, mintha a lisztesen felkerengő porban és a hirtelen beálló, végtelennek tűnő csendben nem is annyira a szemben lévő ház ablakából ki tudja, miféle okokból kilökött fekete, kétajtós szekrény látványára, de sokkal inkább az ő kettősükre figyelnének, a főhadnagy pisztolyt markoló kezére, lázban égő szemére, összekuszálódott hajára és felesége fedetlen felsőtestére, kisírt szemére, dadogó mozdulataira. Kotányi felnézett az üres égre, látta, hogy alkonyodik, a föld és a tárgyak mohón nyelik magukba a fényt, az egyre zsírosodó, patkányszürke felhőlepedék mögött alig pislákolnak a csillagok, a távolban eső izzad; mélyen kihajolt, és észrevette, hogy állig felfegyverzett, karszalagként a régi, úgynevezett Kossuth-címert viselő különítmény készül behatolni a házuk kapuján, s miközben megpróbálta legyűrni a gyomrában hínárként szétterülő szorongást, el kellett ismernie, hogy csontja velejéig megrettent ezeknek az erős fogsorú fiatal fiúknak a jókedvétől; srácok voltak valamennyien, kacagtak és rikoltoztak, egymás vállát csapkodták széles jókedvükben, összekoccintották sörösüvegeiket, egyikük nyakában tangóharmonika lógott, másvalaki egy tábla paprikás szalonnát hurcolt a hóna alatt. A nézők üdvrivalgása és tapsa közepette most még több tárgy repült ki a szemközti és a szomszédos ablakokon, köztük egy nyilvánvalóan nemrég használt porcelánbili, legelesző őzikéket, nyulászó vadászt, továbbá balatoni naplementét ábrázoló festmények és reprodukciók, egy vájdling gőzölgő krumplis tészta, pár csomag römikártya, egy hamuszőke paróka, valamint néhány, feltehetően Lenin vagy Rákosi Mátyás, netán Mikszáth Kálmán műveit tartalmazó kötet; valaki felkiáltott: „Éljen a Fradi!” Kotányi összeharapta száját, kitépte magát a számára oly siral-

mas és fenyegető, ugyanakkor különös módon magával ragadó, mondhatni mámorító látványból; átölelte szipogó és egész testében remegő asszonyát, visszahúzta őt a hálószoza mélyébe, ám ekkor, a maga számára is egészen váratlanul, vadul megkívánta a felhevült bőrű nőt, félredobta pisztolyát, az ágyra lökte végképp megzavarodott feleségét, ráparancsolt, hogy rakja szét a lábát és dugja ki a nyelvét, és már le is csatolta derékszíját, amikor ökölrel dörömbölni kezdtek a bejárati ajtón.

„Ki lehet az?“, suttopta Anna a fölé magasodó Kotányi fülébe, aki a hallójárataiba áramló forró lehelettől még jobban felhevült, és válasz helyett csókok záporát zúdította felesége fedetlen keblére, nyakára és megpróbált beléhatolni, ám az asszony ellökte, kicsusszant alóla, gyors mozdulatokkal rendbe hozta öltözékét, aztán a padlón surrogó meztelen talppal odaosont a bejárati ajtóhoz, és bele-suttopta a kulcslukba: „Ki az?“ „Én vagyok, Klammer vagyok, a házmester“, válaszolta ugyancsak súgva egy férfihang, és Anna, maga sem tudva, miért, e fojtott motyogástól csaknem újabb sírógörcsöt kapott rémületében, miközben a házmester, továbbra is fojtott hangon, ekképpen folytatta: „Elnézést a zavarásért, nagyságos asszony, de mintha lövést hallottam volna, innen, a maguk lakásából, lövésnek hangzott kétségtelenül, de nem is csodálom ezekben a kifordult időkben, mindenki az utcákat járja, kivágják a zászlókból a címert, a népek nyugtalankodnak, éppen az imént történt valami a szomszéd házban, nekivadultak az emberek, kiszórnak mindent az ablakon, azt beszélik, a múltat végképp el kell törölni, én nem tudom, csak érdeklődöm, hogy nem esett-e baja, nagyságos asszonyom, meg annak a tiszt úrnak, akit egy órája láttam befordulni a kapun, és aki bizonyára Kotányi főhadnagy úrhoz tartott, alezredes lehetett, ha jól láttam a rangjelzését, bár amennyire tudom, férjeura e pillanatban nem tartózkodik a fővárosban, úgyhogy annak az alezredesnek biztosan a nagyságos asszonnyal volt valami dolga, de nem is lenne tanácsos, ha a férjeura visszatérne, mostanában rájár a rúd a Kotányi főhad-

nagy úrhoz hasonló államvédelmisekre, a parkokban már akasztanak is, ezt nem én mondom, a sógoromtól hallottam, aki látta őket, fejfelé húztak fel hármat is a fákra, másoknak meg letépték vagy levágták a faszát, már ne tessék haragudni, ezt nem én mondom, hanem a sógorom, aki horgász, egyébként éppen itt ül nálunk a konyhában, szóval hát a nemi szervét; azt beszélük, kiütött a forradalom, persze a főhadnagy úrnak tőlem semmi félnivalója, ne szólj szám, nem fáj fejem, én csak azt látom, amit láttam, de persze nem mindent láttam, amit látok.” „Igen, Klammer”, suttogta vissza Kotányiné, miközben nyakában érezte a hátulról szorosan hozzásimuló férje forró leheletét, „nyugodjon meg, itt vagyok”. „Ott van, egyetlen nagyságos asszonyom?”, suttogta Klammer. „Igen, Klammer”, ismételte meg Anna, és úgy tűnt számára, hogy ettől a fojtott sutyorgástól valami nyugtalanítóan kétes viszony szövődik közte és az ajtó túoldalán fülelő férfi között; s már látta is maga előtt a házmester húsos, kékes erektől duzzadó orrát, az örökös náthától kisebesedett orrlikából kikandikáló nedves szőrszálakat, a fülkagylójában elburjánzott szőrbozótot, látta a mértéktelenül fogyasztott sörtől és seprőpálinkától a csomós rántás színéhez hasonló szempárt, a kenőszapanszínű arc pattanásos árkait, a borosta és a mitesszerek vasreszelékével meghintett repedéseket; és látta az ehhez a mintegy szemlesütve megformált archoz egyáltalán nem illő, inkább undok tréfa-ként ható, valószínűtlenül piros és apró, nem csókra, de, mondhatni, puszizkodásra termett ajkat, és egyáltalán, maga előtt látta ennek az arcnak az összes szemérmetlen kicsapongását. Megrázkódott az undortól, de aztán erőt vett magán, és visszakapcsolódott a suttogós kulcslyukjátékba: „Igen, Klammer, itt vagyok, minden a legnagyobb rendben, egyébként biztosíthatom, hogy maga téved, az imént nem a férjem egyik felettesét látta bejönni a kapun, hanem őt magát, vagyis a férjemet, aki most is itt áll mellettem, és ha kívánja, szólhat is vele.” „Jó napot, Klammer”, kiáltotta most amolyan főhadnagyasnak szánt hangon Kotányi, s Anna számára a sok lihegésszerű

suttogás után ez a kackiás hang már-már vészjóslónak hatott. „Nem lesz semmi baj”, folytatta egyre magabiztosabban Kotányi, „menjen vissza szépen a lakásába, a sógora már biztosan türelmetlenkedik, miattam meg ne fájjon a feje, azért vagyunk elvégre, hogy fenntartsuk a rendet, nem lesz semmi baj”. Mire a házmester, aki, ki tudja, mi okból, a maga részéről továbbra is ragaszkodott a suttogáshoz, megjegyezte, hogy baj persze nem lesz, mert már nagyon is van, és hogy a főhadnagy úr vagy elvtárs, már maga sem tudja, melyik volna a helyes megszólítás, hogy egyszóval a Kotányi főhadnagy úr helyében ő nem volna ilyen jókedvű, magabiztos pedig a legkevésbé, mert ő, Klammer látta és látja, hogy napok óta mi folyik itten; nagyon csodálkozik, hogy a főhadnagy úr idemerészkedett egyáltalán, s egyébként is felfoghatatlan számára, hogy nagyságos asszony miért mondja, hogy a Komocsár alezredes úr nem járt itt, amikor ő, Klammer a saját szemével látta egy órával ezelőtt virágcsokorral a kezében belépni a kapun, különben pedig már máskor is éppen elégszer látta itt, talán nem véletlen, hogy többnyire akkor, amikor a főhadnagy úr nem tartózkodott a fővárosban, és ő, Klammer nem szereti, ha hülyének nézik az embert, éppen ezért akkor és csakis akkor nyugodna meg valóban, ha a Kotányi úrék most szépen kinyitnák az ajtót és beengednék a lakásba, hogy utánajárhasson ennek a meglehetősen gyanús dolognak. Kotányi, aki igencsak megzavarodott a házmestertől hallott újabb és számára a legkevésbé sem öröndetes hírektől, miközben felesége egyre szenvedélyesebben és kétségbeesettebben szorongatta a karját, a maga kihallgatásokhoz szokott hangján nemigen válaszolhatott mást, mint azt, hogy Klammer jobban tenné, ha a saját dolgával törődne, és hogy neki, Klammernak, legyen bármennyire is házmester, nincs joga behatolni egy magánlakásba, olyanba pedig semmiképpen sem, amelyben az államvédelmi szolgálat egy nem is túlságosan alacsony rangú tisztje tartózkodik, mi több, ez a lakás az ő tulajdonát képezi, és hogy Klammer, ha tovább kellemetlenkedik, könnyen megütheti a bokáját, nem szólva más,

netán fontosabb vagy érzékenyebb testrészéről. Mire Klammer, immár ő is fennhangon, csak annyit felelt, hogy ha valaki megütheti a bokáját vagy netán más, érzékenyebb testrészét, az senki más nem lehet, mint a főhadnagy úr vagy mi a szar, mert ő, Klammer, bár nem szívesen mondja, hiszen tőle mindig is távol állt az erőszakoskodás vagy toladódás, amint azt a nagyságos asszony is tanúsíthatja, de azért annyit megjegyezhet, hogy a földszinti házmesteri lakásban nemcsak a sógora sörözik, hanem a házba nemrég betért srácok egy csoportja, vagyis, ahogy magukat nevezik, népfelkelők is, akik legfőbb kötelességüknek tartják, hogy felkutassák és a magyarok istenére tanítsák a környéken rejtőző ávosokat, és őt, Klammert is kifagatták már, nem bujkál-e a házban ilyesféle, de ő egyelőre, hangsúlyozza, egyelőre hallgatott, mert amint már mondta, ő csak azt látja, amit látott, azt hallja, amit hallott, és ha a főhadnagy úrnak áll feljebb, akkor jöjjön csak le szépen a házmesteri konyhába elbeszélgetni velük; röviden: elég volt a lacafacázásból, tessék szépen kinyitni az ajtót. „Végünk van”, nyüzszítette Anna Kotányi fülébe, „ez az állat most megfizet mindenért, hányingert kapok, ha ránézek, úristen, találj már ki valamit.” „Hallgass, te ezredeskurva”, sziszegte vissza a főhadnagy, „ne ugass, hagyjál gondolkozni”; fennhangon pedig azt kiáltotta vissza az ajtó mögött a zsebkendőjébe prüszkölő Klammernak, hogy a házmester nagyon téved, ha azt hiszi, hogy zsarolhatja őt; továbbá hogy neki, Kotányinak aztán igazán nincs semmi félnivalója, és természetes, hogy törvénytisztelő, mi több, a törvénynek érvényt szerző állampolgárként azonnal kinyitja az ajtót, és készséggel körülvzeti Klammert a lakásban, csak arra kéri, adjon időt neki és a feleségének, hogy kissé rendbe szedjék öltözéküket, mivel, mi tagadás, viszonylag fiatal házasságként az imént éppen valami olyasmivel foglalkoztak, amit általában ruhátlanul szoktak végezni az emberek, de ő, Kotányi főhadnagy nagyon is számít Klammer úr férfias megértésére. „Ez már döfi, hadnagy uram”, mondta rettentő orrfúvások közepette a házmester, „bár őszintén

csodálom a bátorságát, hogy még ilyenkor is a kupakoláson jár az esze, de hát az ember addig használja a szerszámát, amíg megvan neki”; szóval írd és mondd, két percet ad, hogy kinyissák az ajtót, csak frissen, fiatalosan.

Kotányiéknak csak a vérrel és alezredesi ürülékkel szennyezett szőnyeggel gyűlt meg a bajuk; mert bár kétségtelen, hogy ügyel-bajjal, siralmas rángatások és vonszolások közepette, de viszonylag könnyen sikerült begyömöszölniük az Anna szüleitől megörökölt hatalmas két-ajtós ruhás-szekrénybe a meztelen, szétlőtt fejű Komocsárt, és miután az államvédelmi szolgálat e viszonylag friss hulláját letakarták néhány régi pokróccal, molyrágta télikabáttal, úgy látszott, megnyugtatóan megoldódik a helyzet, ám Kotányi, aki szüleit a világháborúban elvesztett árva gyerek lévén, mondhatni, fiúi odaadással csügött Binda őrnagyon, semmiképpen sem akart megválni az ősz filatelistá nászajándékától, amely, mintegy túlteljesítve feladatát, jótékonyan szívta magába a nemrég kiontott vért és velőt, olyannyira, hogy e nedvekből a padlóra szinte semmi sem jutott. Anna, talán a szomszéd ház lakóinak példáján felbuzdulva, azt javasolta, hogy egyszerűen lökjék ki az ablakon az alezredesi váladékoktól immár ólomsúlyúvá duzzadt perzsát, mondván, hogy ebben a nekivadult dobálási lázban az a kutyának sem fog feltűnni, s egyébként is bealkonyult, ki figyel oda egy piszkos szőnyegre, de a főhadnagy ebbe képtelen volt beletörődni, nem és nem tudta elképzelni, hogy megváljon kedves előjárója oly nagy műgonddal kiválasztott szőnyegétől, és egyébként is, mondta, Anna hülye és picca, ha azt hiszi, hogy mondjuk holnap reggel a szemeteskukákat az utcára ráncigáló házmesternek nem fog szemet szűrni az általa is jól ismert és többször megcsodált szőnyeg, „ezzel szinte magunk adjuk a kezébe a bűnjelet”, lihegte felesége arcába az ablak előtt és a szőnyeg fölött, azzal megragadta a nási perzsát, és nagy szuszogások és átkozódások kíséretében, miközben ráparancsolt Annára, hogy nyissa ki végre annak a baromállat Klammernak az ajtót, bevonszolta a szőnyeget a

fürdőszobába, pontosabban a kádba, és kinyitva a vízcsapot már-már szenvedélyes dühvel fogott neki, hogy olyannyira szeretett és tisztelt Bindája ajándékát legalább felületesen megtisztítsa.

A mocskos fürdőköpenyt viselő Klammer mintegy az orrával hatolt be a lakásba, Anna ezt a szervét vette észre először, aztán a házmester nyakában lógó, nemzetiszínű szalaggal övezett géppisztolyt, amely kalauztáskaként ült meg domborodó pocakján. Klammer, látva Kotányiné riadt tekintetét, csak annyit mondott, hogy sose féljen a fiatalasszony, biztosan volt már a kezében ennél hatásosabban tüzelő fegyver is, talán nem is olyan régen, de ő, Klammer, nem lesz semmi jónak az elrontója, csak lassan a testtel, végtére is Annának meg kell értenie, hogy ő csupáncsak önvédelemből fegyverkezik, arról meg aztán végképp nem tehet, hogy megválasztották utcabizalminak, és hogy a nagyságos asszonynak nagyon jól áll a leengedett haj, és reméli, hogy Annának lesz alkalma megbizonyosodnia arról, hogy ő, Klammer még senkinek nem harapta le az orrát, és hogy tud ő kedves is lenni, pláne ha az Annához hasonló kökényszemű fiatalasszonyok kerülnek a keze ügyébe. Miközben mindezt elmondta, körbejártatta szipogó, kékeres orrát a szobákban, papucsos lábával végigcsattogott a lakáson, bár fürdőköpenyének minduntalan kioldódó öve igencsak akadályozta a folyamatos mozgásban, benézett mindenhová, megtapogatta a tárgyakat, kinyitotta a kétajtós szekrényt, de épp csak belepislantott, aztán feltűnően gyorsan visszacsapta az ajtót, viszont előszeretettel fogdos-ta végig Kotányiné gazdag ruhatárát, különös tekintettel a fiókokban illatozó alsóneműkre; később megállapította, hogy nem talált semmi bűncselekményre utaló nyomot, végül pedig megkérdezte, jelenleg hol tartózkodik Kotányi főhadnagy úr, mert sürgős kibeszélnivalója lenne vele. Anna, aki Klammer kedélyeskedő modorától némiképp lehiggadt, bár kissé nyugtalanította a házmesternek minduntalan a mellkivágására vetett tekintete, de nem merte összefogni vörös selyempongyláját, mivel attól félt, hogy Klammer ezt

valamiféle kacér jeladásnak hinné, annyit felelt, hogy a férje a fürdőszobában tartózkodik, és tudomása szerint éppen a vörösborral véletlenül leöntött perzsaszőnyeget mossa, de ha Klammer úr úgy kívánja, nagyon szívesen odakíséri.

„Ez aztán a mintaférj”, harsogta Klammer, amint Kotányinéval a nyomában belépett a mosdóba, és megpillantotta a szőnyeg fölött atlétatrikóban görnyedő főhadnagyot. „Jó napot, Klammer”, válaszolta Kotányi, miközben a házmester válla fölött felesége tekintetét kereste, aki egy szemvillanással jelezte, hogy nincs semmi baj, mire a főhadnagy jelentősen megkönnyebbülve határozott mozdulattal elzárta a vízcsapot, nekiállt megtörölgetni a kezét, magára kanyarította ingét, zubbonyát, és odavetette, hogy ő, Kotányi főhadnagy nem emlékszik, hogy az utóbbi időben házmestereknek is kiadtak volna fegyverviselési engedélyt; és hogy mivel Klammer már alaposan körülnézett, „mindenbe beletúrta az orrát”, kívánatos volna, ha mielőbb elhagyná a lakásukat. Mire Klammer azt felelte, hogy „csak lassan a testtel”, meg hogy „nyugtával dicsérd a napot”; továbbá, hogy ő eddig igazán jóindulattal viseltetett a főhadnagy úrék iránt, különös tekintettel a fiatalasszonyra, így aztán nem szeretné, ha ezekben az egyébként is aggodalmas órákban összeakasztanák a bajszukat, jó lenne, ha Kotányi elvtárs előbb meghallgatná az ő igencsak érdekes mondandóját, és ő, Klammer már csak azért sem távozik egyelőre a lakásból, mert sürgősen és, hogy úgy mondja, azonnali hatállyal le kell ülnie. „Le kell ülnöm”, ismételte meg kissé bocsánatkérő, de a legkevesebb ellentmondást sem tűrő hangon; és hogy az elképedt Kotányiék félre ne érthessék, mire is gondol voltaképpen, széttárta fürdőköpenyét, és a kővé dermedt házaspár előtt letolta kitérdelt mackónadrágját, aztán hájas testét leeresztette a vécékagylóra, és verejtékezve, harákolva hozzáfogott az egyelőre nehezen induló ürítésnek, de mindeközben be nem állt a szája, és nagy erőlködve előadta, hogy töltött káposztát evett ebédre, és úgy látszik, valami lehetett a tejföllel; továbbá, hogy nagyon csodálkozik azon a hangon, amit Kotányi

elvtárs vele szemben használ; valamint, hogy Kotányi szemmel láthatóan azt hiszi, miszerint ő, Klammer képtelen a lőporszagot a szarszagtól megkülönböztetni, bár szó, ami szó, mindkettőből, hangsúlyozza és aláhúzza, mindkettőből szagolható elegendő a hálósobában, nem is beszélve a rózsasillatról, mert csak a hülye nem veszi észre a nappaliban álló ólomkristály vázában azt a virágcsokrot, melyet a nagyságos asszony Komocsár alezredes úrtól ma délután kapott, és amelyet, úgy látszik, elfelejtett eldugni, de ő a legkevésbé sem lepődik meg az ilyesféle figyelmetlenségen, végtére is nem mindennap lövi agyon az ember a felettesét; és igaz ugyan, hogy magát a Komocsár alezredes urat vagy elvtársat, pontosabban azt, ami még maradt belőle, ők, a főhadnagy úrék nagyon is igyekeztek elrejtteni a kétajtós szekrényben, persze sikertelenül, ámbátor az is igaz, hogy ő, Klammer meglehetősen gyakorlatlaltal rendelkezik a házkutatásban, így aztán „általában” nem sok dolog maradhat rejtve előtte, a legkevésbé egy szétlőtt fejű ávós alezredes, aki bizonyos értelemben neki, Klammernak is előljárója volt, de ne szólj szám, nem fáj fejem. Egyébként, folytatta lélegzetvételenyi szünet után a házmester, mi tagadás, már régen szemet vetett arra a gyönyörű perzsaszőnyegre, amit a főhadnagy úr az előbb még buzgón tisztogatott itt a kádban, persze az ilyesmit nem vízzel és szappannal csinálja az ember; megjegyzi továbbá, hogy a maga részéről semmi kifogása nem lenne, ha a nagyságos asszonyék az alezredes úr halála miatt érzett orvosolhatatlan bánata szerény kárpótlásaként felajánlanák neki, Klammernak ezt a valóban pompás szőnyeget, szerinte jól fog mutatni a házmesteri hálósobában, Joli, a felesége majd rendesen megtisztítja; és hogy egyik szavát a másikba ne öltse, kijelenti, hogy a nagyságos asszonynak semmi félnivalója tőle, Klammertól, viszont a részleteket majd akkor szeretné megbeszélni, ha végzett itt, a mosdóban; és miközben ezeket elmotyogta, topogott a lábával, nagyokat nyögött és szuszogott az erőlködéstől, arca kivörösödött, szeme könnybe lábadt, mígnem összeszedve min-

den erejét, s akárha kiadná páráját, rémisztó hangok kíséretében belerottyintotta a kagylóba megalázott bérendszerének egész förtelmes káoszát. Kotányi mozdulatlanul állt, úgy érezte, nemcsak minden tagja, de gondolkodása is megbénult, mintha hideg zsírt tömtek volna az agya helyére, alig érzékelte a sarokban hüppögő felesége jelenlétét; ott álltak mindketten Klammer felett, és megbűvölten hallgatták a számukra oly sötét végzetet rejtő szavakat, miközben elnézték a házmester koszos, zöld-fehér csíkos fürdőköpenyét, a lyukas nemezpapucsban izgatottan topogó lábát, hurkás combját, a két bokája közt feszülő sötétkék klottgatyját, valamint a székelés ritmusára táncoló, nemzetiszínnel felpántlikázott gépfegyvert a nyakában. Kotányi szinte alázatosan nyújtotta a papírt a mackónadrágjával és a fürdőköpenye övével harcoló Klammer felé, aki nem túl alaposan kitörölte magát, sietősen kezét mosott, s miközben odalökte, hogy további tárgyalásokra elvárja a nagyságos asszonyékat a nagyszobába, emelt fővel és csatogó papucssal kivonult az ajtón.

Odabent, a nappaliban álló ebédlőasztalnál ülve is háziúrként viselkedett, elterpeszkedett a szemfájdító fényt árasztó kristálycsillár alatti karosszékekben, a fürdőköpenye zsebéből pálinkásüveget vett elő, ráparancsolt Kotányinéra, hogy hozzon poharakat, azokat a szép metsetteket, amelyeket kint látott a tálalószekrényben; töltött, aztán a házaspárra emelte poharát: „Körömgig, főhadnagy uram! Igyunk a szerződésünkre!” Kotányi ivott, megborzongott a karcos seprőpálinkától, és miután legyűrte feltörő hányingerét, bátortalanul megkérdezte, hogy Klammer úr voltaképpen miféle szerződésre gondol. A házmester hátradólt a kényelmes karosszékekben, rágyújtott egy *Ötéves terv* márkájú cigarettára, és előadta, hogy a házban őt, Klammert mindig a békés megegyezés híveként tartották számon, „még a Sztojka testvérpár is!”, így aztán most sem akar másként viselkedni, de Kotányi elvtárséknak el kell ismerniük, hogy kutyaszorítóba kerültek, olyannyira, hogy ő, Klammer nem is igen látja belőle a kiutat, ponto-

sabban ajánlana egy megoldási lehetőséget, amely persze zsarolásnak tűnhet, de ő, Klammer azért nem használna ilyen durva szavakat; és hogy a nagyságos asszonyéknak be kell látniuk, hogy itt és most ő, Klammer a helyzet ura és kulcsa, továbbá a mérleg nyelve, melyet minden további nélkül, akár egy ócska szőnyeget, mégse lehet kihajítani az ablakon. Mármost a tárgyra térve, szerinte a legegyszerűbb az lenne, ha a főhadnagy úrék most vele, Klammerral együtt megfogalmaznának egy takaros szerződést, amelyben őrá, vagyis Klammerra hagynák minden ingó és ingatlan vagyonukat, legfőképpen persze ezt a ragyogóan berendezett lakást, nem is szólva a fehérneműs szekrényben lapuló három, azaz három darab takarékbetétkönyvről, amelyek egyenkénti értéke ötvenezer forint, mindezek fejében ő megígérheti, hogy csak azt látja, amit látott, csak azt hallja, amit hallott; és hogy a maga részéről az ügy meg a Komocsár alezredes úr el van boronálva, „majd azt mondjuk, hogy szökés közben lelőtték a felkelők, na, erre iszunk”.

Kintről újabb hatalmas robaj hallatszott be a csukott ablakon; a távolban talán gépfegyver ugatott, ám erre most senki sem figyelt, mert a házmester magasba emelte második poharát, de inni már nem tudott, mert az eddig dermedten ülő és hallgató Kotányiné fogát csikorgatva felugrott, a torkából tagolatlan, túlvilági hangok törtek elő, kiverte a házmester kezéből a poharát, szájából a cigarettát, leköpte, és hosszú körmű ujjaival előbb az arcába szántott, aztán a nyaka után kapott, és talán meg is fojtja a meglepetéstől moccanni sem képes Klammert, ha Kotányi egy nagyon is szakemberre valló mozdulattal, tenyere élével le nem üti az asszonyt hátulról, aki a tarkóját ért csapástól hátrahanyatlott, lehuppant a földre, pongyolájának öve kibomlott, a lába szétcsúszott, és a feltáruló rés mélyén, két aranybarna combja tövében látni lehetett sötét bozontú, fedetlen ágyékát. „Mit akarsz még, te ócska kurva, hát mindent el akarsz baszni?”, üvöltötte a főhadnagy, ám ezzel egyidejűleg, számára is megmagyarázhatatlan okból, felröhögött; fölemelte a padlóról a házmester még égő

cigarettejét, a kezébe nyomta, és megkérdezte, hogy Klammer úrnak nem esett-e valami baja, mire a házmester azt válaszolta, tetszik neki, hogy a fiatalok ennyire török magukat az ő, Klammer érdekében, de jobb a békesség, azaz megtörölte arcát, felhajtott egy újabb adag pálinkát, és hozzátette, hogy a későbbiekben még szakít magának időt, hogy a tüzelő fiatalasszonyt kiengesztelje, egyelőre azonban szeretné folytatni a tárgyalást. A főhadnagy felrágatta a földről karmoló, köpködős a gyűlölettel eltortult arcú asszonyát, aki Kotányi arcába sziszegte, hogy ezt még megkeserüli, de miután a férfi durván belemarkolt az asszony mellébe, és ráparancsolt, hogy most már maradjon veszteg, Kotányiné visszaült az asztalhoz, és lehajtott fejjel a terítő szélét babrálgatta szótlánul. Kotányi ledobta zubbonyát, feltúrta ingujját, majd ő is helyet foglalt az asztalnál, és Klammerra emelte poharát, „csak nőekkel ne kezdjen az ember...”. Nagyot sóhajtott a két férfi, csóválták a fejüket gondoktól terheltlen. Szóval visszatérve a tárgyra, mondta ekkor Kotányi, ő persze hajlandó elismerni, hogy Klammer úrnak igaza van, és hogy ők, Kotányiék nemigen tehetnek ellene semmit, azt viszont a házmesternek kellene beismernie, hogy kissé aránytalannak látszik az ajánlata, mert ha elfogadják azt, akkor ő, Klammer mindent megnyer, ellenben ők, Kotányiék az égvilágon semmit sem kapnak, ezzel szemben igenis mindent elveszítene, ez esetben viszont enyhe túlzás volna ajánlatról, mi több, tárgyalásról, sőt egyenesen békés megegyezésről beszélni, mert Klammer úr eljárása kimeríti a rablás vagy sokkal inkább a teljes kisemmizés, kifosztás fogalmát. Klammer hatalmasat trombitált a zsebkendőjébe, megigazította a nyakában az Anna támadása miatt félrecsúszott gépfegyvert, megrántotta fürdőköpenye övét, aztán kissé megbántott hangon azt felelte, hogy Kotányi úr félreérti őt, csak az ilyen ávóskurvák nem hagyják, hogy kibeszélje magát az ember, mert az ő, Klammer ajánlatának van egy másik oldala is, az pedig úgy szól, hogy miután megfogalmazták, illetve este kilencig odalenn, a házmesteri

lakásban átadták neki az ajándékozási szerződést, akkor ő gondoskodni fog róla, hogy Kotányi főhadnagy úr és felesége az éppen nála tartózkodó, a nyugati határszélen lakó és éjjel oda teherautóval visszainduló sógora segítségével még ma hajnalban átlépje az osztrák határt, és sértetlenül menedéket kérhessen az ausztriai hatóságoktól, „tessék, lehet menni csomagolni”.

Kotányi a házmesterre emelte tekintetét, aztán a székekben konokul hallgató feleségére nézett, és úgy érezte, jégtáblákon ül, miközben agya lázasan, ám mindhiába kutatott valamiféle megoldás után; maga előtt látta Klammer önelégült, győzelemittas arcát, és ebben a pillanatban rádöbbsent, hogy mindaz, ami ma délután elkezdődött és most nyaktörő iramban siet a réműletes végkifejlet felé, semmi más, mint eddigi, szülei korai halála miatt árván és idegenek kiszolgáltatottjaként eltöltött élete teljes felfoghatatlanságának betetőződése, büntetés és megváltás egyben, vagyis teljes szabadulás voltaképpen, és hogy mindaz a sivár titok, amit ez a rettenetes, ugyanakkor tökéletesen átlagos főhadnagyi élet magában rejtett, egy jól irányzott pisztolylövés, továbbá a házmester fellépése által, íme, napvilágra került, és közszemlére tetetett mintegy. E pillanattól fogva azt is világosan látta, hogy a házmester ideköltözésük óta Komocsár besúgójaként dolgozott, hogy tudtak minden lépéséről, hogy a felesége házasságuk első percétől undorodott tőle, és csak érdekből ment hozzá; hozzá, az árvaként szinte felfoghatatlanul gyors karriert csináló fiúhoz, valamint arra is rájött, hogy ő, Kotányi a Központban mindhiába keresett boldogságot, szeretetet, elárvult létére vigaszt vagy netán mindössze kéjt az acélkék szemétől és kisfiús, szinte bocsánatkérő mosolyától megigézett titkárnök, gépirőnök és pénztárosnök, továbbá takarítóasszonyok, telefonkisasszonyok, valamint konyhalányok és kézbesítőnök változatos színű és anyagú lepedőjén; ám különös módon korábbi félelme egyszerre eltűnt, a szorongás hínárja szétázott, tudta, hogy most már menni kell, csak men-

ni egyedül és szabadon, mégpedig azon az egyetlen lehetséges úton, amelyet a házmester meghatározott és úgyszólván lefegyverző talpraesettséggel és leleménnyel megszervezett a számára; hirtelen előntötte a felelőtlen szabadosság szilaj mámora, a valószínűtlenből vasatosan valóságos lett, és Kotányi az asztal fölött lógó kristálycsillár diadalmas fényében szinte hálatelten fordította szőke fürtös fejét a förtelmes házmesteri arc felé, és egy szempillantás alatt vonzóvá, mi több, egyenesen kívánatosná lett számára a hamarosan bekövetkező kicsapongó ugrás a semmibe.

Anna hallgatott.

De Kotányi főhadnagyot ez most már a legkevésbé sem érdekelt, bár, mi tagadás, bosszantotta némileg, ha belegondolt, hogy kicsoda kolonc, a szabadsághoz miféle levakarhatatlan sárdarabként tapadt súly lesz az úton ez az oly vakító gyűlöletet és csömört sugárzó asszonyi test és arc, de sebjaj, odakint vagy esetleg már a határsávban majd valahogy megszabadul tőle. „Rendben van, Klammer, nagyon is rendben”, mondta széles mosollyal, „megkapja a papírt”, azzal kezét békülékenyen nyújtotta a házmester felé; Klammer belecsapott Kotányi tenyerébe, kijelentette, hogy ő állja a szavát, aztán nehézkesen fölállt, és halkán annyit mondott, hogy most emlékeztetne korábbi ígéretére, miszerint szeretné kiengesztelni a fiatalasszonyt, és elbúcsúzni tőle, mégpedig ha senkinek nincs ellenvetése, akkor azonnal és feltétlenül négyszemközt, azzal kimarkolta a rózscsokrot a vázából, és befele indult a hálószobába. Anna hallgatott. Kotányi némiképp meglepődött ettől a végső és nem várt fejleménytől, de aztán beletörődőn legyintett: „Tulajdonképpen megérdemled”, mondta feleségének, „na, menjél már”.

Alighogy bezárult mögöttük az ajtó, és a kulcs elfordult a zárban, megszólalt a dohányzóasztalkán álló telefon; Kotányi, aki attól tartott, hogy a Központból keresik és felelősségre vonják, hogy miért késlekedik a szolgálat átvételével, meglehetősen szorongva emelte füléhez a kagylót,

ám megkönnyebbült, amikor a vonal másik végén az általa apaként tisztelt Binda őrnagy jelentkezett. Az őrnagy azonnal a tárgyra tért, elmondta, hogy Kotányit senki sem keres-te, és szerinte nem is fogja keresni senki, viszont Komocsár után igencsak nagy az érdeklődés, különösen amióta úgy tűnik, hogy az alezredes nyomtalanul eltűnt, nem tudják, merre keressék, már attól tartanak, hogy tűzharcba keve-redett a felkelőkkel, bár neki, Bindának a legkevésbé sem hiányzik Komocsár társasága; rejtély, ki mit akar voltaképpen, a Központban teljes a káosz, a konyha leállt, kétségbe-ejtő, a menzán csak tojásos nokedlit kapni, ezt pedig nem bírja a gyomra, úgyhogy ő, Binda kénytelen volt hazajönni és özvegy lévén önmaga kotyvasztani magának valamit; so-kan átálltak, mások még tartják magukat, és az oroszoktól várják a segítséget, ám ő nem tartozik sem az előbbieket, sem az utóbbiak közé, őszintén bevallja, hogy neki édes mind-egy, itt vége a játéknak, már csak egy maradt, hogy aki te-heti, mihamarabb mentse a bőrét, „meneküljön, aki tud”, ismételte megszállottan, és, bár ez talán gyávaságnak, mi több, árulásnak tűnhet, ezt tanácsolja Kotányinak és feleségének is. Kotányit mélyen megrendítette szeretett előljárója keserű, jószérivel pityergős hangja, megpróbált kipréselni magából néhány vigasztaló, úgyszólván fiúi szót, ám fél füllel akaratlanul is a hálósobából kiszűrődő han-gokra figyelt, az ágy panaszos nyikorgására, amely Kotányi fülében most egybekeveredett kedves őrnagya panaszai-val, a házmester zihált és hörgött, miközben Binda őrnagy fáradtan azt motyogta, hogy csak a bélyeggyűjteménye sor-sa aggasztja kissé, ő már mindennel leszámolt, semmit sem remél, de a bélyegek mégse kerülhetnek avatatlan kézbe, „szétbasz-lak!”, üvöltötte Klammer, „legalább a fele posta-tiszta”, suttogta átszellemülten Binda a kagylóba, „posta-tiszta”, ismételte meg bambán a főhadnagy; most Anna kiáltott, de nem lehetett megállapítani, hogy a gyötrelemtől vagy a gyönyörtől; Kotányi hideg csatákban úszó tenyeréből csaknem kisiklott a telefonkagyló, „dugd ki a nyelved”, parancsolta a házmester, miközben Binda azt magyarázta,

hogy a bélyegek mindenekelőtt arra tanítják az embert, hogy elfogadja, milyen tágas, sokféle alakban gazdag, ámde egyben mulandó is az élet, egy végső ágycsikordulás, tompa robaj, Klammer taknyos felhördülése, „mulandó, édes fiam, mulandó”; női sikoly, aztán hirtelen beálló halotti csend. „Ott vagy, fiam?”, kérdezte Binda a vonal túlsó végén kissé türelmetlenül. „Igen, itt vagyok”, mondta rekedten Kotányi, és remegő kézzel rágyújtott egy cigarettára, miközben arra figyelt, hogy Klammer egy szál vörös rózsát szagolgatva kilép a hálósobából, átvonul a nappalin, az ajtóból még visszafordul, és szájába kapva a virágot egy kilencest mutat a főhadnagy felé, majd eltűnik az előszoba irányában, hogy aztán hatalmas döndüléssel csapja be maga mögött a bejárati ajtót. „Ott vagy, fiam?”, motyogta ismét Binda, és miután Kotányi megnyugtatta, hogy ott van, és hallgatja, az őrnagy arra kérte Kotányit, jöjjön fél tízkor, pontban fél tízkor a kapu elé, ő, Binda, akire nem vonatkozik a kijárási tilalom, hiszen bizonyos értelemben ő maga rendelte azt el, a szolgálati kocsijával odahajtat majd; mert lesz valami élet-halál kérdést jelentő, mindennél fontosabb mondanivalója Kotányi számára, „a dolog nem tűr halasztást, halaszthatatlan!”, fejezte be izgalomtól túlfűtött hangon az őrnagy, azal letette a kagylót.

Kotányi főhadnagy, a szekrénybe gyűrt Komocsárral nem törődve, mondván, legyen az immár a házmester gondja, a legszükségesebbnek látszó holmikát belegyömöszölte két hátizsákba, majd miután civil ruhát, puha zakót, kihajtott nyakú inget, esőkabátot öltött, a továbbra is makacsul hallgató és úgyszólván alvajáróként viselkedő Anna társaságában pontban kilenckor becsöngetett a földszinti, udvarra nyíló házmesterlakás ajtaján. Klammerné Joli nyitott ajtót; a poros molylepkéhez hasonló és, akár a férje, kitérdelt mackónadrágot viselő házmesterné betessékelte őket a konyhába, ahol zsíros gőz, dohányfüst és pálinkabűz vágott az arcukba; itt gyűltek össze a házmester vendégei,

legalább tízen, ám a széles, viaszosvászonnal borított asztal körül helyet foglaló alakok arcát alig lehetett megkülönböztetni a félhomályban.

A gáztűzhely minden rózsája égett, az egyik sarokban vörös nyelű, közepén kivágott vásznú zászló állt, gőzölögtek a lábasok, fazekak, feltehetően halászlé készült; az ablakok csukva, a hőség kábító, az asztalnál ülők különös egyenruhának látszó viharkabátjukban mintegy rákönyököltek a tapinthatóan szalonnás levegőre; a tangóharmonikás, aki nyilvánvalóan nem volt ura hangszerének, a számárindulót pötyögtette jobb kézzel, míg vele szemben ülő, megállapíthatatlan nemű és korú társa kenyeret tunkolt a maradék töltött káposzta saftjába, aztán a jó zsírú kockákat egyenként dugdosta bele a harmonikás szájába. Amikor Kotányiék beléptek, mindenfelől bizalmatlan, a kialvatlanságtól égő szemek meredtek rájuk; csend lett. Klammer jött elő, Kotányi ügyvéd úrként mutatta be Kotányi főhadnagyot, aztán arra kérte a társaságot, hogy viselkedjenek tapintatosan Annával, akit nagy gyász ért nemrég, szörnyű emberi tragédia, ugyanis egy féltékenységtől dühöngő ávos agyonlőtte a nagybátyját. Felzúgtak a vendégek, néhányan az öklüket rázták, valaki felkiáltott, hogy pusztul a magyar, egy fiatalember felháborodásában olyan erővel csapott az asztalra, hogy összekoccantak a borral, pálinkával teli poharak, egy disznópörccel púpozott tányérból kiugráltak az összetöpörödött szalonnakatonák, az egyik korsó feldőlt, és a kifutott sörhabban szomorúan áztak a nemrég lefolytatott ultipartihoz használt, lepattogzott hátú kártyalapok. Anna hallgatott. Klammerné Joli átölelte, odakormányozta az egyik sarokba, lenyomta egy székre, megpaskolta a hátát; Kotányiné a kezébe tette arcát, miközben az egyik felkelő, aki nagy lendülettel hátralökte viharkabátját, és ekkor, Kotányi legnagyobb meglepetésére, kiderült róla, hogy voltaképpen nő, egy alig tizenhat évesnek látszó, rúzsos szájú kislány, azt visította, hogy minden ávosnak le kellene vágni a tőkét, továbbá, hogy addig nem dolgoznak, amíg a ruszlik haza nem men-

nek, aztán zsiros kezét beletörölte a nadrágjába, és felszólitotta a harmonikást, hogy játssza el a *Szózatot*, ám ez a tangóharmonikás számára nyilvánvalóan megoldhatatlan feladatnak bizonyult. Anna hallgatott. Klammer karon ragadta Kotányit, behúzta a lakás egyetlen lakószobájába, aztán figyelmeztette a főhadnagyot, hogy most aztán felejtse el a főhadnagy elvtársat, mától ő csak Kotányi ügyvéd úr és bé neje, majd alaposan áttanulmányozta az ajándékozási szerződést, megjegyezte, hogy ez már döfi, valamint hogy keríteni kell még két tanút, és miután átvette Kotányitól a lakáskulcsokat, annyit mondott, hogy ha megengedi, akkor most behívja a sógorát.

A sógor, aki virsliujjait előrenyújtva Feriként mutatkozott be, minden tekintetben Klammer játékszerének látszott, katonás tartásban hallgatta végig a házmaster utasításait, tanúként gondolkodás nélkül aláírta az elé rakott szerződést, aztán kijelentette, hogy hajnal előtt nem indulhatnak, majd Kotányihoz fordult, és izgatottan megkérdezte, hogy az ügyvéd úr szeret-e horgászni, és miután sajnálattal kellett hallania, hogy nem, belefogott egyik nemrég történt hihetetlen horgászkalandjának taglalásába, és már éppen rátért volna a fenekezés, valamint a beetetés rejtelmeinek a szakszerű magyarázatába, nem is beszélve a „paprikás kenyér” elkészítéséről, ha Klammer határozottan félbe nem szakítja és ki nem parancsolja a szobából, mondván, hogy a Kotányi ügyvéd úrnak most pihennie kell. Kotányi leült az egyik hímezett terítőcskével díszített székre, előtte a fényesre politúrozott kisasztalon kerámiaváza állt, benne egyetlen vörös rózsa, rágyújtott, aztán megkérte Klammert, hogy a kijárási tilalom ellenére, halaszthatatlan, mindennél fontosabb ügyben nyissa ki negyedórára a kaput, és miután becsületszavát adta, hogy nem megy sehová, csak itt az utcán kell találkoznia valakivel, Klammer kijelentette, hogy megbízik az ügyvéd úrban, elvégre tudja, hogy jogvégzett emberrel van dolga, azzal elővette a kapukulcsot, és kitette Kotányi elé az asztalra.

Az utcán sunyi csend és sötét, a járdán mindenfelé lomok hevertek; néha felkerengett a szél, odébb sodort néhány cafatokra tépett újságfecnit. Kotányi fölnézett az égre, de úgy érezte, nincs ott semmi, egyszerűen semmi. Felvett egy könyvet a földről, belelapozott, orosz nyelvű kötet volt, amennyire meg tudta ítélni, talán Tolsztoj elbeszélései, forgatta egy darabig, aztán visszalökte a többi kacat közé. Ekkor lefüggönyözött fekete autó kanyarodott be az utcába, lefékezett Kotányi előtt; a sofőr kiugrott az ülésről, kinyitotta a hátsó ajtót, és karját nyújtva kisegítette az autóból Bindát, majd visszaült a vezetőülésre és rágyújtott egy cigarettára. A civil ruhás, vastag télikabátot, fekete műbőr kalapot viselő ősz őrnagy elgyötörtnek látszott, nehezen vette a levegőt, szuszogott, derekát tapogatva, imbolygó léptekkel ment Kotányi felé. Átölelték egymást; Binda szemében mintha könnyek csillogtak volna. Kotányinak elszorult a szíve, hogy feltehetően utoljára ily kétségbeesztő állapotban kell látnia legkedvesebb előljáróját, de erőt vett magán, és elmondta neki, hogy megfogadta a tanácsát, és ha minden jól megy, ma hajnalban Annával együtt átlépi az osztrák határt, „és akkor új élet kezdődik”. Az őrnagy élénken helyeselte Kotányi döntését, utána pedig hozzátette, hogy ő mindig is azt vallotta, hogy a fiataloké a jövő, és hogy ő, Binda is útra kel hamarosan, „hosszú útra indulok, fiam”, de többet erről nem beszélhet; majd, úgymond, a tárgyira tért, és előadta, hogy egy számára rendkívül fontos és életbe vágó ügyben kérte ide Kotányit, mert neki, Bindának öregségére senkije sem maradt, felesége a világháborúban egy bombatámadás áldozata lett, és hogy ő a főhadnagyon kívül senkiben sem bíz, éppen ezért nincs is más, akire rábízhatná eddigi, sok tekintetben küzdelmes és eredményes élete értelmét; valamint hogy mielőtt rálépne arra az előbb említett hosszú és keserves útra, „hosszú és szomorú útra, fiam”, úgy döntött, Kotányihoz fordul, és megkéri, vegye magához pótolhatatlan gyűjteményének az őrnagy által két munkás éjszakán át kiválogatott kicsiny, de annál unikálisabb részét, „látszólag értéktelen papír,

valójában színtiszta arany”, azzal a kocsi üléséről hatalmas, bőrkötéses bélyeggyűjtőmappát vett elő, és remegő kézzel átnyújtotta Kotányinak, „védd és őrizd, fiam”, majd még hozzátette, hogy ha minden kötél szakad, és megszorulnak odakinn, akkor ő, Binda fájó szívvel ugyan, de beleegyezik, hogy Kotányi néhány becsesebb darabot áruba bocsásson a bécsi kereskedőknél, bár köztudott, hogy az osztrák bélyegesek a legnagyobb hiénák a világon, erről ő, Binda sokat tudna mesélni. Kotányi tanácstalanul forgatta kezében a mappát, míg gondolatban lázasan kutatott valamilyen értelmes mondat után, végül kissé bizonytalan hangon megkérdezte, vajon ezek a bélyegek postatiszták-e, mire az őrnagy kijelentette, garantálhatja, hogy e válogatás mindegyik darabja makulátlanul postatiszta, bár Kotányi kérdése kissé tájékozatlan, hiszen nem ez a lényeg, szóval nem ezen fordul meg a dolog, de ezt most nincs idő elmagyarázni, röviden csak annyit, hogy amint azt filatelistakörökben mondani szokták, „nem minden értékes postatiszta, de minden postatiszta értékes”, és e szakszerű kijelentés után úgy tűnt, a társalgás véget ért.

Némán kezét szorították, átölelték egymást, aztán Binda visszazállt a kocsiba, és behúzta az ablak függönyét.

A kocsi elindult, ám alig tett meg húsz métert, amikor az utca csendjébe rémisztő erővel belehasító lövés dördült a hátsó ülésen. Az autó egy pillanatra lefékezett, oldalra csúszva meg is állt, hogy aztán nyaktörő sebességgel vesse bele magát az éjszakába, a kormányt remegő kézzel markoló sofőrrel, aki csak órák múlva talált egy elhagyott szeméttelplet, hogy ott végre megszabaduljon a saját szájába oly lenyűgöző fesztelenséggel belelövő Binda őrnagy hullájától. Kotányinak nem kis időre volt szüksége, hogy végre felfogja, mi is történt voltaképpen, ott állt dermedten az üres utcán, kezében az e pillanatban hagyatékká vált bélyeggyűjteménnyel. Állt és állt. Csend volt. Egyszerre vadul kitört belőle a nevetés, teli torokból, fuldokolva röhögött, meggörnyedt a szinte fájdalmas, egész testét megrázó kacagásban, levegő után kapkodott, ugatott, visítózott, a

térdét csapkodta, kicsordultak a könnyei, a roham már a tébollyal volt határos, a nevetés forgószele elsöpörni látszott mindent, hogy semmi se maradjon, csak az üresre kacagott világ, de aztán, éppoly hirtelen, ahogy jött, elmúlt a roham, Kotányi felegyenesedett, még egyszer belelapozott a mappába, aztán széles mozdulattal odahajította a járdán heverő többi hulladék közé.

Mikor belépett, a házmesterlakásban már igencsak emelkedetté vált a hangulat. A másodikról lejöttek a Sztojka testvérek, egyikük a hegedűt, másikuk a brácsát kezelte fölöttébb rátermetten; Kotányi megrettent, hogy leleplezik, bár frissen kapott szabadsága mámorában ez valahogy érdektelennek tűnt számára, de a házmester, aki egyre inkább a helyzet egyedüli urának látszott, és karmesterként uralkodott az igencsak nekiszilajodott indulatokon, már elintézett mindent, az olajos bőrű, e pillanatban éppen cigarettaszünetet tartó Sztojka testvérek is ügyvéd úrként köszöntötték a főhadnagyot. Anna hallgatott. Az emberek egymás arcába lélegeztek, mindenki mutogatott, hadonászott, ordibált, egyesek a *Himnuszt*, mások valami gyászindulót, megint mások az „Ica, Rica, kukoricát” követelték a cigányoktól. A tangóharmonikás, megkönnyebbülve, hogy játékára immár semmi szükség, feltúrta ingujjal fogott neki a halászlének, és olyan elszántan evett, akárha élete függne ezen a vacsorán, miközben társa továbbra is kitartóan dugdosta a szájába a kenyérszeleteket; a Kotányi által korábban fiúnak vélt lányka száján elkenődött az időközben valahogy felkent rúzs, a vele szemben ülő fiatal felkelő vadul szorongatta a combját, kigombolta a blúzát, és csókolgatni kezdte az eszelősen vihogó nő sovány, de meglepően nagy kocsányú keblét; két fiatalember karleszorítóst játszott; Klammerné Joli körbejárt és serényen töltögetett a poharakba, miközben Feri, a sógor azt üvöltötte, hogy a ruszkek kézigránáttal fogták a harcsát a Maroson, Klammer rákiáltott, hogy ne beszéljen hülyeségeket, mire Feri duzzogva megjegyezte, hogy a saját szemével látta, aztán beült az egyik sarokba, és hozzáfogott nyolcadik

ház mestere elfogyasztásának. Klammer tust vezényelt, az egyik idősebb forradalmár nagy hangon belevágott, „hogy aszongya, gyere, Bodri kutyám, végigmegegyek rajtad!”, mire feljajdultak a hegedűk, magasba emelkedtek a poharak, kipirultak a verejtékben ázó arcok, forradalmas mámorban csillogtak a szemek, a cigányok lélekszakadva zengtek, „fektessétek a szép paplanos ágyba”, többen felzokogtak, mások teli szájjal röhögtek, a tangóharmonikás belekezdett a harmadik tányér halászlébe, egy középkorú, barna kontyos, ugyancsak viharkabátot viselő asszony táncra kérte Kotányit, aki felhajtott egy jelentős adag pálinkát, aztán derékon ragadta az erős hagymaszagot árasztó nőt, de a főhadnagyot ez már a legkevésbé sem érdekelte, mint ahogy ettől fogva jószerivel semmi sem számított már neki ebben a nyomorult, üresre kacagott világban, hiszen szabad volt végre, szabad, „meneküljön, aki tud”, vadul szaporázta az egyre gyorsuló csárdás dallamára, nagyokat dobantott a konyha kövén, mások is ropni kezdtek, „aki magyar, velünk tart”, a szerelmeskedő pár lezuhant a földre Feri, a sógor széke elé, de ő már nemigen észlelte, mi történik körülötte, valaki felugrott, és öklendezve kirohant az udvarra, egy nagy bajszú felkelő felragadta a sarokban álló zászlót, és meglengette a feje fölött, „rabok voltunk mostanáig”, tombolt a tánc, az egyik forradalmár álltában bevizelt, egy másik népfelkelő nekiszédült az asztalnak, tányérok, poharak zuhantak a földre, az abroszon sörhabbal keveredett a piros bőrrű halászlé, valaki tortaszeletet csapott a falnak, tapsvihár tört ki, „gimbelem, gombolom”. Anna hallgatott. Kotányi körül forogni kezdett a világ, már csak szilánkosan látta az embereket és a tárgyakat, zihált, mintha üresre trombitálta volna a tüdejét, otthagya táncosát, lerogyott az asztalhoz, felhajtott még egy pohár pálinkát, aztán mintegy arccal zuhant az asztal lapjára; lassan kihunyó tudattal még észlelte, hogy a Sztojka testvérek a Rákóczi-induló első hangjait intonálják, majd belesüllyedt az álom hínáros vizébe.

Arra ébredt, hogy erősen rázzák a vállát. Feri sógor volt, indulniuk kellett. Kotányinak zúgott a feje, szájában a másnaposság savanyú lepedéke, gyomrában hideg iszap. Hipós fény áradt be a konyhaablakon, a főhadnagy megbor-zongott, megpróbált rájönni, hogyan került ide. Eltűntek a vendégek, a lakás, a konyhaasztal dült romhalmaz. Anna hallgatott. A szobából kihallatszott Klammer rémisztő hortyogása. Kotányi fölállt, az egyik hátizsákból fogkrémet, fogkefét vett elő, és miután a vízcsapnál felületesen megmosakodott, felvette esőkabátját, és odaszólt a feleségének, hogy gyerünk. Feri, a sógor vitte a másik hátizsákot, fel-dobta a csomagokat a teherautó platójára, aztán begyújtotta a motort. Kotányiék nehezen fértek el a vezetőfülkében, Anna minden igyekezetével azon volt, hogy ne is érintse férjét, szinte rátapadt az ajtóra, arcát az ablakhoz szorítva dermedten bámulta a póknyomos üvegen túli tájat. A sógor szintén meglehetősen kialvatlannak látszott, mogorván és szótlanul markolta a kormányt, így aztán szinte teljes némaságban tették meg a majdnem ötórás utat. Poros pok-rócok alatt fulladozott az autóút mellett elterülő vidék, var-júcsapatok, céltalan felhők, patkányszürke fény; Kotányi úgy látta, mintha borosta nőtte volna be a tájat, megborzon-gott; Feri, a sógor letért egy mellékútra, némi zötykölődés, aztán egy elhagyott tanyának látszó épület mellett megállt.

Már gyülekeztek az emberek, legalább huszonöten tébláboltak a gazos udvaron. Kotányinak feltűnt egy tíz-évesforma kislány, két ártatlan térde meghatóan gömbö-lyödött rövidke szoknyája alatt, copfosan, elveszetten állt, karjában kopott játék mackót szorongatott. Feri, a sógor odament egy vadászkalapos férfihoz, váltott vele néhány szót, a férfi ekkor magához intette Kotányiékat, röviden elmagyarázta, hogy hamarosan elindulnak, hallgassanak mindenben órá, akkor nem történhet semmi baj. Anna hall-gatott. Feri, a sógor ekkor a főhadnagy felé nyújtotta ke-zét, Kotányiéknak sok szerencsét, a vadászkalaposnak jó kapást kívánt, azzal visszaült a teherautójába, és elhajtott. A roncsolt szélű felhők mögül előbukkant a nap, a távolból

kutyaugatás hallatszott. A vadászkalapos ekkor felemelte a karját, köré gyűltek az emberek; a férfi Hajagosként mutatkozott be, majd rövid szónoklat, pontosabban eligazítás következett, amelynek lényege az volt, hogy mindenki kövesse az ő, Hajagos utasításait, igyekezzenek együtt maradni, nem kell izgulni, rövid lesz az út, és minden jel szerint veszélytelen. A magát Hajagosnak nevező vadászkalapos ekkor szigorúan végigjártatta szemét az arcokon, felemelte hangját, és azt mondta, reméli, hogy ávós, esetleg „komonista” vagy a bukott rendszer kiszolgálójának számító személy nincs a csapatban, ő ugyanis csak becsületes magyar embereknek segít a menekülésben. Mindenki hallgatott, az emberek a földet nézték, aztán egy érces tenor belevágott a *Himnusz*ba, mindenki büszkén felszegte a fejét, és már felkerengett volna az ének, hogy birtokba vegye az eget, ha egy nő nem kezdi el kiabálni, hogy álljanak meg, „figyeljétek rám, magyarok!”; és Kotányi rémülten ismerte fel a tőle jó pár méterre álló felesége hangját, igen, Anna megszólalt, igen, ő beszélt, és kinyújtott karjával vádlón mutatott Kotányira. Halkan kezdte, aztán egyre magasabbra hágott a szava, a végén már vijjogott, és túlvilági hangon azt üvöltötte, hogy van itt egy ávós közöttük, persze civilben, igen, ő az, ez az esőkabátos alak, az ő férje, Kotányi főhadnagy, ez a szőke fürtös szépfiú, ez az acélkék szemű, született gyilkos, a Binda őrnagy kedvence, aki tönkretette az ő, Anna életét, nézzék, nézzék ezt a bájgúnárt, igen, ez ő, Kotányi főhadnagy, vagyis a szép Koti, kacagott fel vadul, azzal a férjére rontott, és éles körmeivel véres csíkot tépett az arcába. Kotányi durván a földre lökte az asszonyt, aztán hebegve tiltakozott, azt dadogta kétségbeesetten, hogy a felesége nagybátyját megölte egy ávós, és ez a szörnyű emberi tragédia megzavarta a nő eszét, azzal megpróbált kitörni az egyre fenyegetőbb arccal, ökölbe szorított kézzel odasereglő emberek gyűrűjéből. Anna feltápáskodott, és azt kiáltozta, hogy hazudik, hogy éppenséggel ő, Kotányi főhadnagy volt a gyilkos, „ávós, ávós, ez egy ávós, emberek!”, ha nem hisznek neki, nézzék meg az ávóságazolványát, még most is ott

van a zakója belső zsebében, mire Kotányi, holott tisztán emlékezett rá, hogy államvédelmis igazolványát ott hagyta a budapesti lakásban, akaratlanul is a zsebéhez kapott, de ekkor már öten is ráugrottak, hátracsavarták a karját, egy turistabakancsot viselő, erős izzadságszagot árasztó nő benyúlt a zakózsebébe, hogy néhány másodperc múlva a magasba emelve lobogtassa, aztán darabokra tépve a földre szórja Kotányi passzusát. Kotányi úgy érezte, mintha egy piszkos körmű kéz nyúlna a szájába, hogy a torkán át kitépje a szívét, előntötte a jeges réműlet, hátralépett, és e pillanatban rájött, hogy Anna nyilván akkor rejtette bele a zakójába az igazolványt, amikor ő Klammeréknél az asztalra dőlve elaludt, egyre hátrált, de további gondolatokra már nem maradt ideje, sáros téglával halántékon vágták, az eszelősen kiáltozó tömeg lerántotta, aztán szinte beleszántotta a földbe, rúgták, ütötték, taposták, botokkal verték a bordáit, egy csizmás láb kirúgta a fogait, „minden ávós lógni fog!"; Kotányi végső pillantásával a játék mackós kislány térdét kereste, ott állt a lányka, távol az őrjöngő tömegtől, és tágra nyílt szemmel az ő végvonaglását figyelte; Kotányi hörgött, vére szétmázolódott a talajon, bicska villant a levegőben, letépték a nadrágját, valaki a főhadnagy ágyéka felé kapott, aztán még néhány rángás, hörgés, egy mindennél áthatóbb sikoly, és Kotányi főhadnagy meghalt a saját testnedveitől párálló fűvön.

És egy árokba vetve még néhány hét múlva is ott hevert temetetlenül az oszlásnak indult, megcsonkított dög.

